

РЕЦЕНЗИЯ

за защита на дисертационен труд „Обезпечение на иска” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” от Силвия Йорданова Спасова – докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по гражданскоправни науки към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

от

**проф. д-р Силви Василев Чернев,
професор по гражданско-процесуално право в ЦЮН на Бургаски свободен университет и ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски**

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Настоящата рецензия е изготвена с оглед защитата на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.6. „Право” (Граждански процес) от Силвия Йорданова Спасова – главен асистент в катедра Гражданскоправни науки към Юридически Факултет на СУ «Св. Климент Охридски» - докторант на самостоятелна подготовка, отчислена с право на защита със заповед № РО20-1569/02.12.2013 г..

Процедурата е започната на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), чл. 30 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ППЗРАДРБ) и чл. 69 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” (ПУРПНСЗАД в СУ „Св. Климент Охридски”), а така също и съгласно решение на Факултетния съвет на ЮФ от 19.11.2013 г.

Представените документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ПУРПНСЗАД в СУ „Св. Климент Охридски.

Процедурата е коректно спазена.

I. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРЕДСТАВЕНИЯ ТРУД

1. Обща характеристика

Представеният научен труд „Обезпечение на иска” в обем на 428 страници е посветен на една от основните проявни форми на съдебната дейност в областта гражданското съдопроизводство: обезпечението на иска.

Изложението е разположено в четири глави:

Глава първа: „Обща характеристика” (стр. 19-98).

Изложението започва с исторически и сравнителноправен преглед.

Историческият преглед обхваща данни за режима на обезпечителното производство още от римското право, а следващото изложение последователно е посветено на правния режим на обезпечителното производство по Закона за гражданското съдопроизводство от 1892 г., варианта на закона след значителното изменение от 1930 г. (с изменение на номерата на текстовете); проследени са измененията от 1937 и 1948 г. и уредбата на обезпечението по отменения ГПК от 1952 г. Изложението не представлява само формален преглед на текстовете, а съдържа и анализ на развитието на понятието за обезпечителен процес, като са цитирани и обсъждани съответните научни разработки, посветени на материята.

Следва забележително широк сравнително правен анализ, в хода на който се прави обща характеристика не само на сродните на българската процесуална система (немска, австрийска и др.), но има отделна пространна част, посветена на обезпечението по правото на Великобритания и САЩ, където правният режим се различава от възприетия по нашето процесуално право.

Втората част от разглежданата глава е посветена на обосноваване на становището, че обезпечението на иска представлява самостоятелен защитен способ със собствени защитно-санкционни последици, като същевременно се подчертава обусловеността на този защитен способ от исковото производство и изпълнителния процес.

Обезпечителният процес е разгледан и като система от отделни производства: производство по допускане на обезпечението, производство по налагане на обезпечението и производство по отмяна или замяна на обезпечението. Поставено е ударение върху двустранния характер на всяко от производствата.

Най-сетне се разглежда и приложното поле – в исковия процес (вкл. при обезпечение на бъдещи икове), а така също и при някои самостоятелни производства: по признаване и допускане изпълнението на чуждестранно съдебно решение, арбитраж, производство по отмяна на влезли в сила решения, производство по отмяна на арбитражни решения, производство по издаване на изпълнителен лист, като при някои от посочените производства се отрича приложимостта на разглеждания институт.

Особеност на работата е, че предмет на разглеждане е само обезпечението на иска. Извън обхвата на темата остават обезпечението в изпълнителния процес, обезпечението в производството по несъстоятелност и други.

Глава втора: „Право на обезпечение на иска” (стр. 99-224)

В началото на тази глава авторката разглежда проблематиката на субектите на право на обезпечение, като се спира на усложнени хипотези в случаи на другарство – задължително, само необходимо, обиковено, вкл. когато един от другарите е процесуален субституент.

По-нататък в дълбочина се разглеждат предпоставките за допускане на обезпечението: допустимост на иска, по който се търси обезпечение, интерес от обезпечение на иска, като се разглеждат детайли, свързани с различните видове искове. Специално внимание се отделя на обстоятелства, изключващи обезпечителната нужда. Авторката се спира на въпроса дали е необходимо да се обосновава обезпечителната нужда и по какъв начин следва да стане това.

При разглеждане на втората предпоставка: вероятната основателност на иска се обсъжда въпросът за съдържанието на понятието „убедителни писмени доказателства”, като се разглежда в дълбочина проблематиката на предмета и вида на доказване по отношение на тази предпоставка на обезпечението. Отделя се внимание и на въпроса за евентуалното внасяне на гаранция и съотношението на гаранцията и вероятната основателност на иска.

Следващата част на изложението е посветена на обезпечителните мерки и съответствието им с т. нар. „обезпечителна нужда”. Разгледани са множество конкретни хипотези и съответна съдебна практика. По въпроса за обезпечителните мерки авторката също е направила допълнителен сравнително-правен преглед.

Глава трета е посветена на Производство по допускане на обезпечението (стр. 225-337).

На първо място се разглежда въпросът за съдебната компетентност, като специално внимание е отредено на компетентността по дела с международен елемент, а така също и на някои специални проблеми – допускане на обезпечение при обективно съединяване на искове и при искане за допускане на повече от една обезпечителни мерки.

Следва подробно изложение по въпросите, свързани с молбата за обезпечение и нейното разглеждане. Разгледани са развитието на уредбата по българското право и съдебната практика от годините след 1997. След това се излага правната характеристика на акта, с който се допуска обезпечението, като специално внимание се обръща на въпросите на обжалването, а така също и на въпросите, свързани с известното неравновесие в правното положение на молителя и ответника, породено от изискванията за бързина и изненада на длъжника.

Подробно са обсъдени правните последици на акта, с който се допуска обезпечение.

Отделна част от изложението е посветена на обезпечителната заповед и на въпросите са приемството в процеса, по които липсва законова уредба, а съдебната практика е доста оскъдна.

Глава четвърта е озаглавена „Отмяна и замяна на допуснатото обезпечение” (стр. 338-399).

В детайли са разгледани множество проблеми, свързани с отмяната или замяна на вече допуснато обезпечение. Последователно се разглеждат хипотезите на отмяна поради липса на предявяване на иска в предвидения затова срок, поради невнасяне на определена гаранция; отмяна поради отпадане на предпоставките, послужили като основание за допускане на обезпечението, вкл. поради прекратяване на процеса.

Авторката е разгледала и хипотези, при които макар да е налице изменение на обстоятелствата, не би могло да се стигне до отмяна на вече допуснато обезпечение. Обстойно са разгледани последиците по отношение на допуснато обезпечение в резултат от неуспешно проведен от ищеца процес, вкл. специалната отговорност за вреди.

Изложението по тази глава приключва с проблемите на замяната на обезпечението.

Работата завършва със сериозно заключение (стр. 400-414), в което са изложени изводите от научното изследване и са дадени предложения *de lege ferenda* - както под формата на вербално изложение, така и като конкретна формулировка за изменение на съществуващите текстове на закона.

2. Положителни характеристики на представения труд

2.1. На първо място следва да се констатира, че сме изправени пред истинско научно изследване от монографен тип. Върху това следва да се настоя, тъй като в последно време значително се увеличи броят на работи, претендиращи да са монографични изследвания, които на практика се свеждат до елементарен преразказ на законовите текстове и безкритично възпроизвеждане на съществуващата съдебна практика и то в доста скромнен обем.

За разлика от подобен род разработки със съмнителна научна стойност представената работа представлява цялостно пространно и задълбочено изследване на един от видовете защита, в които се състои гражданският процес, отличаващо се с всички характеристики на сериозна научна разработка.

Работата съдържа изложение буквално по всички въпроси, които биха могли да се поставят във връзка с обезпечението на исковите. Наред с всеобхватността на изложението се наблюдава навлизане в значителна дълбочина при разглеждането на всеки един от отделните проблеми.

2.2. Изборът на темата е особено сполучлив, като се държи сметка за липсата на специално монографично изследване не само в нашата правна книжнина, но и в сравнително-правен план. Същевременно проблемите, проявяващи се в хода на практическото осъществяване на обезпечителния процес, са особено тежки и сложни. За никого не е тайна, че в края на краищата резултатът от исковата защита, а така също и от защитата, оказвана посредством изпълнителния процес, в множество случаи ще се окажат „удар във въздуха” (изразът се употребява от високоуважавания проф. д-р Живко Сталев – бел. на рецензента), ако липсва надеждно обезпечение.

2.3. Авторката разкрива всестранно познаване на цялата материя на гражданскопроцесуалното право. Със завидна лекота тя борави не само с проблематиката на поставената тема, но се разпростира с презизност и дълбочина в проблематика на целия исков процес, на изпълнителното производство, на производствата по издаване на изпълнителен лист и дубликат, на заповедното производство и т. н.

Казаното се отнася и до най-сложни проблеми, свързани с последиците на съдебните актове – сила на пресъдено нещо, изпълнителна сила; до тънкости на субективните усложнения в процеса (другарство, участие на трети лица, процесуална субституция); до предизвикващия смущение и всевъзможни тълкувания институт на „прехвърляне на спорното право в течение на процеса” и специалната проблематика на въвода във владение по отношение на трети лица. В пълен обем това се отнася и до нелеката материята на съдебните определения.

2.4. Работата е добре структурирана и балансирана (с незначителни изключения), което дава възможност за добра последователност на изложението, като се избягват ненужни повторения.

2.5. Езикът е максимално прецизен и точен, при което отново допълнително се демонстрират познаването на материята и способността на авторката да прави деликатни разграничения.

2.6. Друга особено положителна характеристика е използването на огромен за подобен вид разработка научен апарат – общо 150 заглавия, от които 113 на кирилица и 37 на латиница. На това място би следвало да се подчертае, че цитиранията не са общи и неподкрепящи конкретни разсъждения или доводи на авторката, а са пряко свързани с изложението. Във всеки отделен случай се демонстрира обстоятелството, че авторката е проучила сериозно съответната литература, познава проблематиката и с лекота се позовава на съответните трудове при необходимост, а не самоцелно.

От съществуващата българска процесуална литература на практика са посочени всички произведения, включително по-малко познати произведения, които и до днес не изгубили научната си стойност (произведения на проф. Любен Диков, на проф. Борис Яновски, проф. Стефан Брайков и други).

Що се отнася до използваната чуждестранна литература прави впечатление познаването на обширна руска и съветска литература, а така също и литература на няколко западни езика.

2.7. В работата е представена и обсъдена цялата публикувана съдебна практика по обсъжданите въпроси. Във всеки един момент съдебната практика се анализира задълбочено, като авторката не се колебае да изложи свои собствени становища. Забележителното е, че в почти всички случаи на разминаване на становището на авторката и на съответния орган, постановил разглеждания съдебен акт, по-обосновано и приемливо е излаганото от докторантката становище (например, но не само становището по отношение на проблемите, третиран с ТР № 1/2010 г. на ОС на ГК и ТК на ВКС).

Частите от работата, в които се коментира съдебната практика, имат забележителна практическа полезност и биха могли да се използват от множество практикуващи юристи.

2.8. Положителна характеристика на работата е систематизираното и обосновано излагане на изводите от научното изследване.

2.9. Задълбоченото научно изследване и обширните познания на докторантката естествено обуславят формулираните систематични предложения за усъвършенстване на цялостната налична правна уредба на обезпечението на иска.

2.10. Обсъжданият труд съдържа редица конкретни приносни моменти, сред които бих открил следните:

2.10.1. Задълбочен анализ на предпоставките за установяване на обезпечителната нужда и съответното установяване наличието на такава нужда. Авторката се е задълбочила в природата на тази разновидност на непълното (вероятностно) доказване – стр. 138 и сл.;

2.10.2. Особена теоретична и практическа полезност има изложението относно възможностите за допускане на обезпечение и съответните обезпечителни мерки при спорове между съдружници в търговски дружества (стр. 183);

2.10.3. Изложението на проблематиката, свързана с обеспеченията при случаи на заместване на страна при условията на чл. 222 ГПК (стр. 188);

2.10.4. Значителна теоретична и практическа стойност има разграничението между обезпечителната мярка и други средства за предварително осъществяване на подлежащите на защита материални субективни права (стр. 205 и сл.);

2.10.5. Постигане на работата е точното изясняване на същността на актовете, с които се допуска обезпечение и в съответствие със застъпеното становище – на първо място обосноваване на неприемливостта на въвеждане на режима на чл. 280, ал. 1 ГПК в някои от случаите, и обосноваването на критиката на възприетото от съдебната практика становище за недопустимостта на касационно обжалване в други случаи.

2.10.6. За пръв път на системно ниво се поставят въпросите на правоприемство в обезпечителния процес, като изложеното е изцяло приемливо.

2.10.7. Цялостната разработка на проблемите на отмяната и замяната на обезпечението (IV-та глава) има съществени приноси елементи.

Изложеното до тук съвсем не изчерпва възможното посочване на приноси елементи, но е достатъчно да се направи извод за значителните възможности за научна работа, разкрити от докторантката в обсъжданата работа.

3. Някои недостатъци на работата

3.1. Преди всичко следва да се каже, че в сравнение с положителните характеристики на представения за резенциране научен труд недостатъците са минимални на брой и биха могли да бъдат окачествени като дължащи се на индивидуалните характеристики и стил на авторката, или по-скоро биха породили препоръки за бъдещата ѝ работа.

3.2. Основното, което ми е трудно да възприема, е ограничаването на предмета на изследване. Не става дума за съзнателния избор да се ограничи този предмет само до проблематиката на обезпечението на иска, а до на места пресиленото търсене на различие между обезпечението на иска и обезпеченията, допускани и налагани в изпълнителния процес и т. н. (включително в производството по несъстоятелност). Независимо от формалните различия става дума за проявни форми на институт, които по цели, форма и съдържание разкриват по-скоро формални, отколкото съществени различия.

При това на места авторката не е последователна и изпада в логически противоречия. Ако би последователно приложила отграничителния си критерий, тя би следвало да отрече възможността за допускане на обезпечение по заповедното производство, при което по замисъла на уредбата разгръщането на последващ исков процес (предявяване на иск по чл. 422 ГПК) е само една опция, а не закономерно развитие на производството.

Казаното е валидно в още по-голяма степен по отношение на възможността за спиране изпълнението по чл. 420 ГПК, при което ако изобщо се стигне до предявяване на иск, искът по действащата уредба и съгласно утвърдилата се практика, би следвало да се предяви не от длъжника (в чиято полза се допуска спиране на изпълнението), а от кредитора.

Това, върху което бих искал да обърна внимание тук, е не недопустимост на обезпечение във връзка със заповедното производство (което намирам за уместно и полезно), а това, че подобно обезпечение не би следвало да се окачестви като обезпечение на иска, съгласно прогласения от авторката отграничителен критерий.

Изкуствено поставената рязка граница между различните проявни форми на процесуално обезпечение не е облекчило анализа (авторката безспорно задълбочено познава и останалите проявни форми на процесуални обезпечения), но е лишило работата от редица полезни паралели и изводи.

3.3. Малко място е посветено на обезпечителните мерки. Макар и в съответствие с нормативната уредба и установилата се практика застъпеното становище, че съдът следва да се произнесе само по поисканата обезпечителна мярка, е формалистично и недостатъчно обмислено.

Механичното прилагане на диспозитивното начало в случаите на посочване на търсената обезпечителна мярка от страната (казаното се отнася и до посочения изпълнителен способ или имущество, върху което да се насочи принудителното изпълнение) са съществени недостатъци на правната ни уредба. Крайно неприемливо е в съвременната епоха съдът да отказва допускането на обезпечение, само защото исканата мярка е неподходяща за конкретния случай по мнения на произнасящия се съдия (съдии). В тази насока има сериозно поле за размисъл у всички, които се занимават със законодателна, правоприложителна и научна дейност у нас.

3.4. Като цяло работата би спечелила, ако се намали и общият ѝ обем, което би могло да стане за сметка на пространните изложения по общоприети въпроси (например по отношение на същността и съдържанието на силата на пресъдено нещо (стр. 281-300), обсъждането на производства, нямащи връзка с обезпечението на иска (например производство по издаване на изпълнителен лист – стр. 92) и други.

В частност историческият и сравнителноправният анализ не са добре систематично разположени. В уводната глава има специален раздел, посветен на тези видове анализ, а в хода на изложението отново се прави сравнителноправен или исторически анализ, макар и партикуларен (при обезпечителните мерки – стр. 197 се прави отделен сравнителноправен преглед и при проблематиката на молбата за допускане на обезпечение отново се прави преглед на равдигието на уредбата – стр. 255).

3.5. Интересен е опитът да се обоснове приложимостта на силата на пресъдено нещо в областта на обезпечението. Изводите обаче се явяват някак си пресилени. В най-добрия случай би могло да се говори за някакъв род стабилност на актовете, с които съдът отказва да допусне обезпечение в някои хипотези (както правилно се посочва в обсъждания труд), но не и за сила на пресъдено нещо с присъщите ѝ, общоприети в съвременната процесуална теория елементи (установително действие, регулиращо действие). Още повече че при отказ да се допусне обезпечение длъжникът няма дори да узнае за този отказ, за да се проявят

по отношение на него установително или регулиращо действие, присъщи на същинската сила на пресъдено нещо.

3.6. Посочените слабости не са съществени (а и много е вероятно да отразяват само мои лични предпочитания или разбирания) и по никакъв начин не намаляват забележително високата научна стойност на рецензирания труд.

4. Други обстоятелства

4.1. Видно от представената професионална автобиография Силвия Спасова има пространна преподавателска и практическа дейност, неколнократни следдипломни специализации в редица престижни международни институции и допълнителна магистратура по икономика.

4.2. Докторантката има пет публикации, пряко или косвено свързани с темата на дисертационния труд и редица други публикации, включително на чужди езици.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изложеното води до един единствен възможен извод, а именно, че представеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България, на Правилника за прилагането на този закон и на специалните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Не може да има никакво съмнение, че дисертационният труд съдържа ценни научни приноси със значителна полезност за практиката и също така несъмнено демонстрира, че Силвия Йорданова Спасова притежава задълбочени теоретични знания в областта на гражданскопроцесуалното право и забележителни способности за самостоятелни научни изследвания.

Всичко това ми дава основание да дам твърдо положителна оценка на качествата на рецензирания труд и на докторанта, и да предложа на уважаемото Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.6. „Право” (Граждански процес) на Силвия Йорданова Спасова – докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по гражданскоправни науки към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”.

12.01. 2014 г.

Рецензент: проф. д-р Силви Чернев